

The research methodology is the combination of the traditional linguistic methods together with new systemic functional techniques of the reconstruction of the evolution of semantic system. The aim of the article is to reconstruct the development of the semantic subsystem of the names of potters in Middle English by establishing the specifics of the support of the internal determinant of the semantic group of occupational terms in Middle English at the level of the series of synonyms. The tasks of the research are the following: to make analyses of the etymological composition of the word-stems, functional differentiation and chronological stratification of the first written attestations of the Middle English names of potters. The subject of the study is the etymological composition, functional differentiation and chronological stratification of the Middle English occupational terms. The object of the study is the series of synonyms – the names of potters as a subsystem of the semantic group of Middle English occupational terms.

Results: *There 8 names of potters in Middle English, forming 0.33% of the total number of Middle English occupational terms. The formation of the series of synonyms under study predominantly belongs to the 12th – 15th centuries, only one word being neologism of the Modern English period. The ratio of English words, loan-blends and borrowings is 55 %:15.5 %:12.5 %.*

Discussion: *The scientific novelty of the research lies in the new functional approach to the history of vocabulary study, as well as the usage of new techniques of linguistic investigation applied to the new object of the study, esp. a particular series of synonyms as a constituent part of the larger systems of language. The results indicate the strict subordination of functioning and development of the series of synonyms of the Middle English names of potters to the language determinant of the semantic group of occupational terms and the English language as a whole. The article draws the prospective of further studies in the field of language evolution of the semantic system in the aspect of determinant analysis of its subsystems.*

Key words: *chronological stratification, functional differentiation, language determinant, Middle English, names of potters, occupational terms.*

УДК 811.161.2'271

І. А. Колеснікова

КУЛЬТУРА МОВИ: ГРАМАТИЧНА ІНВАЗІЯ ЯК ЛІНГВІСТИЧНЕ ЯВИЩЕ

У статті проаналізовано деякі аспекти мовної нормативності та варіанти її порушення як приклади граматичної інвазії в сучасній українській літературній мові, а також розглянуто феномен мовної норми як чинник її збереження та розвитку.

Ключові слова: *культура мови, мовний дизайн, мовна норма, порушення мовної норми, лінгвістичне явище, граматична інвазія.*

DOI 10.34079/2226-3055-2019-12-21-130-135

Постановка проблеми. Мова є унікальним інструментом, що забезпечує спілкування її носіїв з будь-яким рівнем освіти в усіх сферах людської діяльності, тому збереження мови від сторонніх «пошкоджень» (розбалансування у зв'язку з глобальною модою на іншомовну термінологію без урахування можливостей її адаптації

у конкретному мовному середовищі, дозвіл на «демократизацію» засобів комунікації та вживання тих шарів лексики, що знаходяться за межами мовного організму, наприклад, активне використання ненормативної лексики в публічному просторі, особливо у блогах, помилки в управлінській мові, перехід чиновників, як правило, на суржик, геноцид сучасної української реклами щодо мови та інші чинники впливу) є вкрай **актуальним**. Вважається необхідним не тільки вивчення причин ненормативного вживання лінгвальних одиниць, а й ознайомлення носіїв мови з найтипівішими помилками для їх усунення в україномовному просторі та збереження правил мовного дизайну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема нормативності мови, особливо в публічному просторі, не є новою. Різним її аспектам приділяли увагу відомі українські науковці С. П. Бибик, С. Я. Єрмоленко, Є. А. Карпіловська, Н. Ф. Кліменко, О. Д. Пономарів, М. А. Собуцький, Г. М. Сюта та інші дослідники.

Особливо важливою вона стає тепер, коли більшість учнів середніх шкіл, студентів та молоді почали активно послуговуватися саме українською мовою. Якщо поглянути на цей процес з точки зору бізнесу, стає зрозумілим, що популярним продуктом може вважатися лише такий, що є якісним і відповідає вимогам споживача. Відсутність грамотного спілкування в ЗМІ та на державному рівні не сприяє як розвитку самої мови, так й адекватної презентації України як держави.

Мета наукової розвідки. У статті пропонуємо поглянути на порушення норм літературної мови як на своєрідну граматичну інвазію, тобто процес вторгнення в мовний організм і адаптація в ньому з подальшим поширенням серед носіїв мови чужорідних, не притаманних національній мові деформаційних елементів, що потребує «лікування» на державному рівні. **Метою** даної статті є загальний аналіз порушень норм літературної мови на її різних структурних рівнях та способів боротьби з подібними небезпечними тенденціями, оскільки із втратою мови втрачається й національна ідентичність людини або стає такою, що підходить до будь-якої невизначеної мовної спільноти.

Виклад основного матеріалу дослідження. За традицією, поняття «інвазія» є предметом біологічного або медичного дискурсів, пов'язаних з проблематикою природи та здоров'я людини. У сучасному науковому просторі воно значно поширилось і в інших дискурсах природничого циклу, де розглядається як результат вторгнення чужорідних видів до певних організмів чи територій і є частиною глобальних природних змін й утрат екосистем, що стає небезпечним для здоров'я людини. Цей науковий термін набуває ознак полісемантичності, порівн.: 1) проникнення паразитів до організму хазяїна (епідеміолог., паразитолог.); 2) здатність клітин злоякісної пухлини відділятися від неї і проникати в інші тканини, що оточують пухлину (онколог.); 3) вселення нових видів на території, де вони раніше були відсутні (зоолог., бот., еколог., біогеогр.); 4) стан, за якого у психіці людини панує позасвідоме (за К. Г. Юнгом) – психолог.; 5) розчинення газів у рідині (хім.) тощо.

Якщо звернутися до первинного значення лексеми «інвазія» (з лат. *invasio* – вторгнення, напад; від *invado* – нападаю), стає доцільним використання цього терміна в лінгвістичному дискурсі на позначення поняття вторгнення в мовну систему чужорідних елементів, що порушують норми даної мови та сприяють девальвації традиційного функціонування лінгвальних одиниць. Оскільки мова – це система, базовою ознакою якої є гармонійність, що досягається шляхом її унормованості, одночасне порушення кількох літературних норм викликає синергію з негативними наслідками, звужує комунікативні можливості людини та знижує її компетентності.

Відомо, що літературна норма є динамічною за своєю природою (порівн.: варіант *на протязі* на позначення проміжку часу був нормативним у першій третині XIX ст., що зафіксовано у творах класиків, зокрема Івана Нечуя-Левицького), проте подібні зміни потребують кодифікації й фіксації у відповідних словниках для уникнення процесу анархізації мовної системи. Більш того, за відомою гіпотезою лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа про прямий вплив категорій мови на категорії мислення, зміна мовної норми не може не впливати на сприйняття дійсності комунікантами. Ця гіпотеза підтверджується і дослідженнями сучасних когнітивних психологів (Л. Бородіцьки та ін.), які підкреслюють культурний вплив мови на її носіїв. На думку Л. Бородіцьки, якщо явись не є важливим у житті конкретного народу, його рідко описують і воно не є частотним у мовленні. Таким чином, суспільство в цілому й окремі носії мови не можуть свідомо порушувати мовні норми, оскільки в даному випадку вони виконують функції гальма або шлагбаума для запобігання руйнування самої мови як системи [4].

Мова фіксує не лише культурні факти розвитку нації, те, що є важливим, обов'язковим або притаманним саме їй, а й цивілізаційний аспект розвитку людства, тобто назви тих реалій, предметів і процесів, що пов'язані з планом комфортабельності життя людини та суспільства [3, с. 38]. Це, як правило, реалізується через запозичення іншомовних лексем з тих мов, носіям яких належить пріоритет відкриття чи винаходу цих реалій. Такі лексеми зазвичай інтернаціоналізуються, хоча і мають у більшості мов національні відповідники. Ось чому мова впливає не тільки на культурний, але й на цивілізаційний вектор розвитку суспільства, тому на необхідності дотримання літературних норм наполягають не тільки лінгвісти, а й письменники, культурні діячі (згадаємо думки А. Чехова про те, що неправильне мовлення є для інтелігентної людини таким же неподобством, як і невміння читати та писати).

Відомо, що носії різних мов класифікують реальні та віртуальні об'єкти та суб'єкти неоднаково. Більш того, існують розбіжності навіть при виділенні семантичних ознак універсальних понять, що функціонують у різних мовах. Так, аналіз тлумачень назв кольорів, поданий у словниках, свідчить про те, що представники різних, навіть близьких культур, виділяють у цьому трактуванні неоднакові доміанти, іноді схожі, іноді такі, що свідчать про семантичну дистанцію в їх значенні, порівн.: *білий* – який має колір крейди, молока, снігу [1]; *белый* – кольору снігу чи крейди [2]; можуть змінюватися в різні часи, наприклад: *белый* – безбарвний, протилежний чорному; *червоний* – який має забарвлення одного з основних кольорів спектра, що йде перед оранжевим; кольору крові та його близьких відтінків [1]; *червоний* – який має забарвлення одного з основних кольорів спектра; кольору крові та його близьких відтінків; темно-рожевий, кривавий, багряний, буряковий; *красный* – кольору крові, стиглих ягід суниці, яскравої квітки маку [2]. Така неоднакова класифікація предметів та явищ свідчить про специфічність сприйняття світу представниками різних культур, що реалізується в процесі номінації, порівн.: *white night* (ніч без сну); *Whitsunday* – англ. *Зелені Свята* – укр. *Трійця*. З цим пов'язана й неоднакова мовна реалізація щодо окремих відомих образів, порівн.: *thick* – дурний, тупий; пекло; *thick and thin, remember?* (Не розлий вода).

Порушення норм мовного дизайну відбувається на різних рівнях. Розглянемо основні з них:

- порушення *акцентуаційної норми* дисбалансиє мовлення, стає перешкодою на шляху адекватного сприйняття тексту під час комунікації, проте не руйнує процес спілкування як такий. Кількість слів, у яких найчастіше порушуються норми наголошування, не така й значна, тому ліквідувати ці помилки не складно, не зважаючи

на те, що наголос в українській мові є динамічним. Достатньо того, щоб у соціальних мережах виховувалося негативне ставлення до невігластва, а представники ЗМІ та публічні особи вимовляли ці приклади правильно, що б слугувало зразком для пересічних носіїв мови. У випадку порушення акцентологічної норми спостерігаємо незначне розбалансування мовної системи, яке ліквідується при корекції певних наголосів;

- порушення *морфологічної норми* призводить до втрати семантики слова, його некоректного тлумачення. Так, найпоширенішою помилкою можна вважати неправильне відмінювання числівників. Некоректні відмінкові форми числівників призводять до розмивання поняття числа, оскільки при сприйманні їх на слух руйнується автоматичне тлумачення кількості, оформленої не за правилами мови. Наслідки порушення літературних норм є не настільки простими, як здається на перший погляд. Проаналізуємо варіанти некоректного вживання деяких відмінкових форм іменників чоловічого роду, зокрема форми родового відмінка однини із закінченнями *-а/-я; -у/-ю*. Неправильне відмінювання таких іменників призводить до викривлення або знищення геополітичних знань, закодованих в мові. Так, усі власні назви, пов'язані з географічною інформацією, можна синхронізувати з позначками на мапі: якщо це крапка (назви міст, містечок, селищ, сіл та інших населених пунктів), то іменник на їх позначення буде мати у родовому відмінку закінчення *-а/-я*, крім винятків – складених назв на зразок *Кривий Піг*. Якщо на мапі це територія (суходіл, гори, області, штати, райони і под.) чи вода (річки, протоки, затоки, озера), відповідні іменники матимуть закінчення *-у/-ю*, крім відомих винятків: *Сиваши, Дніпра, Дністра, Дінця, Іртиши, Ірпеня (річки)* та ін. Такий умовний зв'язок з мапою дозволить не тільки закріпити нормативне вживання цих іменників, а й покращить географічну компетентність носіїв мови. Спостерігаємо також і некоректне використання інших відмінкових конструкцій з прийменниками, зокрема *-у/-в + знахідний відмінок* та *-з/-із + родовий відмінок*;

- порушення *граматичних норм* ускладнює обмін інформацією настільки, що призводить до небажання комунікантів спілкуватися між собою, оскільки подібні помилки можуть негативно вплинути на естетику мовлення як такого. Серед найчастотніших помилок виділимо такі: *вступати на магістратуру, на аспірантуру* (правильно: *вступати до магістратури, аспірантури, університету*), які зустрічаємо в мовленні офіційних осіб. Такі варіанти виникають під впливом жаргонних та некодифікованих розмовних форм, порівн.: *у нас на районі* (замість *у районі*) і поширюються в інформаційному просторі завдяки ЗМІ;

- прикладами *синтаксичної інвазії* можна вважати помилкові конструкції складнопідрядних речень, коли між головною і підрядною частинами цих речень з'являється зайвий або помилковий елемент, який знецінює зміст усього речення і робить його незрозумілим, відволікаючи увагу слухача, наприклад: *ми проголосували про те, що* (правильно: *проголосували за те, що / щоб*); *я вірю про те, що* (правильно: *я вірю, що*); *він усвідомлює про те, що* (правильно: *він усвідомлює, що*); *я рахую про те, що* (правильно: *я вважаю, що*); *я не згоден про те, що* (правильно: *я не згоден з тим, що*); *мене цікавить про те, що* (правильно: *мене цікавить те, що*) та ін. Подібні помилки є достатньо частотними, особливо в усних промовах та спілкуванні журналістів. Висока частотність робить їх дуже небезпечними, оскільки для лінгвоциду достатньо двох умов: або забуття мови, або перекручування нормативних одиниць, за якого спілкування даною мовою стає просто недоцільним, оскільки мова – це не просто культурна спадщина народу, а й ексклюзивний код, пов'язаний зі способом мислення людини.

Висновок. Отже, порушення літературних норм, яке набуває характеру лінгвальної епідемії, варто розглядати не лише як несвідому помилку окремої особистості, а як шлях знищення мови народу, її знецінення як засобу комунікації, який не може замінити жодна штучна система спілкування. Щоб зберегти національну мову, її треба охороняти так само, як і пам'ятки мистецтва та найгеніальніші досягнення людства.

Перспективи подальшого дослідження. Для збереження чистоти літературної мови варто було б скласти банк найтиповіших порушень її норм, на основі якого можна було б проводити відповідні тренінги як з учнями шкіл, студентами, так і представниками еліт, журналістами та іншими публічними людьми.

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с. ; Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / uklad. ta hol. red. V. T. Busel. – Kyiv ; Irpin : Perun, 2005. – 1728 s.
2. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова, Рос. акад. наук, Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова. – 4-е изд., доп. – М. : Азбуковник, 1997. – 939 с. ; Ozhegov S. I. Tolkovyy slovar russkogo yazyka / S. I. Ozhegov, N. Yu. Shvedova, Ros. akad. nauk, In-t rus. yaz. im. V. V. Vinogradova. – 4-e izd., dop. – Moskva : Azbukovnik, 1997. – 939 s.
3. Могильний А. П. Культура і особистість : моногр. / А. П. Могильний. – Київ : Вища школа, 2002. – 303 с. ; Mohylnyi A. P. Kultura i Osobystist : Monohrafiya. – Kyiv : Vyshcha Shk. – 2002. – 303 s.
4. Boroditsky L. // Cognitive Psychology. – 2001. – Vol. 43. – № 1. – P. 1–22.
Стаття надійшла до редакції 29.04.2019.

I. Kolesnikova

STANDARD OF SPEECH: GRAMMATICAL INVASION AS A LINGUISTIC PHENOMENON

The article deals with the main options of violation of speech design in the information space of modern Ukraine both at the domestic and official levels. The language disbalance of the system due to the global fashion for foreign terminology, without taking into account adaptability in a particular linguistic environment, the permission to democratization of means of communication and the use of peripheral layers and dirty language, especially in blogs, errors in the administrative language the officials transitions, as a rule, to surzhyk, genocide of modern Ukrainian language in the advertising field and other factors of influence lead to the destruction of national language therefore the analysis of these problems extremely urgent.

Preservation of literary speech design, its deprivation of typical mistake at such language levels as orthoepic, orthographical, morphological, lexical, syntactic, stylistic etc. creates conditions to address in the Ukrainian speaking space shortcomings.

The author suggests to look at the violation of the rules of the literary language as a kind of grammatical invasion, that is, the process of the linguistic organism and adaptation in it, with further spread among those who violate the standards of the language. This phenomenon needs attention of the state level.

Recently, there has been activity in the work of the Ukrainian government and public organizations related to the strengthening of the status of the Ukrainian language as an official language and the creation of favorable conditions for its development

as a means of self-identification of the nation and a communication tool (adoption of the «Language Law»). However, these steps are still not sufficient. Constructive actions are needed to really cleanse the Ukrainian language of elements that are not typical of it (for example, profanity, when is cultivated among young people), and also in terms of increasing the literacy rate Ukraine and agencies put forward the item well-bred speech as one of the conditions for employment of an applicant for the position can be also considered as a positive thing.

Key words: standards of speech, speech design, linguistic norm, violation of the linguistic norm, linguistic phenomenon, grammatical invasion.

УДК 811.111'373.23

А. А. Куца

Л. С. Колодіна

ГЕНДЕРНО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНІ АНТРОПОНІМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇХНІ СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ

У статті виокремлено та розглянуто гендерні показники, які були характерні на різних етапах розвитку антропонімікону англійської мови. Проведений опис, аналіз та наданий відповідний коментар гендерних відмінностей особових імен дозволив виявити фактори, що мають вплив на нейтралізацію в антропонімічній сфері в умовах сучасного суспільства. Визначення статусу категорії роду дотепер залишається проблемним у розвитку лінгвістики англійської мови, адже наявність граматичної категорії роду у цій мові не визнається багатьма вченими.

Ключові слова: гендерна диференціація, жіночий і чоловічий антропонімікони мови, гендерологія, антроподериваційні елементи, гендерні показники.

DOI 10.34079/2226-3055-2019-12-21-135-140

Постановка проблеми. Особливе місце у сучасній лінгвокультурології посідають дослідження системи антропонімів певної мови у взаємозв'язку її власних імен та культури. Як відомо, антропоніми належать до знаків, які придатні найбільш ефективно відбивати культуру етносу, що зумовлює їх інтердисциплінарний характер. Зацікавленість сучасних вчених-лінгвістів до взаємовпливу і взаємодії мов та їх носіїв визначається антропоцентричною спрямованістю сучасної лінгвістичної науки.

Гендерна диференціація є однією з ключових категорій на сучасному етапі розвитку лінгвістики. В антропонімії ця категорія представлена аксіологічною опозицією «чоловіче» – «жіноче» ім'я. Корпус мовного матеріалу дослідження представлений чоловічими та жіночими іменами, а також іменами, які можуть функціонувати і як жіночі, і як чоловічі.

Мета дослідження – вивчення, опис та аналіз явищ гендерної диференціації в антропонімії англійської мови та виявлення їхніх структурних особливостей. Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) визначити нові сучасні тенденції розвитку антропонімічних систем;
- 2) проаналізувати гендерні відмінності особових імен, що дозволить глибше проникнути та вивчити культуру і ментальність народів;